

TREĆA MEĐUNARODNA HILANDARSKA KONFERENCIJA
Beograd, 28–30. ožujka 1989.

U Beogradu je u organizaciji Srpske akademije nauka i umetnosti od 28. do 30. ožujka 1989. godine održana treća hilendarska konferencija s temom: proučavanje srednjovjekovnih južnoslavenskih rukopisa. Prva je održana 1981. u SAD-u na Columbia University; druga 1984. u Bugarskoj u Rilskom manastiru. Potreba za hilendarskom konferencijom potekla je iz hilendarskog projekta, koji je prije dva deset godina pokrenut na Ohio State University. Iz istoga je projekta potekla inicijativa o osnivanju Hilendarske sobe na istom univerzitetu, koja je 1978. otvorena i u njoj je prikupljena kolekcija mikrofilmova rukopisa iz svetogorskih manastira – Hilandara, Zografara, Vatopeda i drugih. Od 1982. izlazi Hilandar Bulletin. Danas mnogi istraživači hilendarskih i drugih svetogorskih rukopisa umjesto na Svetu goru odlaze u Ameriku, u Hilendarsku sobu da ondje proučavaju rukopise, što se pokazalo i na beogradskoj konferenciji, gdje je više referata o hilendarskim rukopisima pripremljeno u Hilendarskoj sobi.

Beogradska konferencija započela je jubilarnim referatom: *Twenty Years of the Hilandar Reserch Project* (L. Twarog). Od pedeset pet referata na hilendarske rukopise odnosi se trinaest: *Hilendarski rukopisi u Beču* (G. Birkfellner), *Rad na filigranološkom albumu ćirilskih rukopisa manastira Hilandara* (M. Grozdanović-Pajić), *Atribucija rukopisa kroz analizu hartije – Hilandar u XIV veku* (P. Matejić), *Stihire u čast srpskih svetitelja u hilendarskim*

neumskim rukopisima (D. Stefanović), *Opis muzičkih rukopisa manastira Hilandara* (A. Jakovljević), *Hilendarska kondika XVIII veka* (B. Rajkov), *Rad na paleografskom albumu ćirilskih rukopisa biblioteke manastira Hilandara* (L. Cernić), *Hilendarski pisar Averkije* (N. Sindik), *Anagnost Jovan, hilendarski pisar druge polovine XIV veka* (K. Mano–Zisi), *Agrarni odnosi u srednjovekovnoj Srbiji prema hilendarskim rukopisima zemljoradničkog zakonika i zakonika cara Justinijana* (B. Marković), *Odnosi među žitijem Nifonta u hilendarskom rukopisu br. 742 i drugim rukopisima* (Ch. Gribble), *Slova Isaka Sirina na posni ciklus u rukopisnoj zbirci manastira Hilandara* (A. Minčeva), *Hilendarska povelja cara Dušana* (M. Grković).

U više referata govorilo se o otkrivanju, opisu, čuvanju i izdavanju rukopisa u različitim zemljama: *Zaboravljeni rukopis iz Grigorovićeve zbirke – Knjiga carstva iz 1418. godine* (R. V. Bulatova), *Ćirilski rukopisi u Poljskoj i Južni Sloveni* (A. Naumow), *Rukopisi inoka iz Dalše* (Lj. Vasiljev), *Južnoslovenski rukopisi iz fondova biblioteke »Elena i Ivan Dujčev«* (A. Džurova i G. Minčev), *Mestoto i ulogata na makedonskite srednovjekovni rakopisi* (L. Slaveva), *O pripremi izdanja srpskog parimejnika* (B. Jovanović–Stipčević), *Embriološki odlomak u rukopisu Kirilobelozerskog manastira XII/223 v. – 226/* (H. Radošević), *O izdavanju starih srpskih spomenika* (V. Jerković), *Tikveški rukopis i njemu slični u južnoslovenskoj sredini* (V. Stojčevska–

—Antić), *Proučavanjeto i izdavanjeto na južnoslovenskote polni aprakosi* (V. Despodova).

Desetak referata bavilo se teksto-loškom analizom rukopisnih spomenika ili grupa spomenika: *The Quotations of Ephraem the Syrian's Paraenesis in the Early Russian Patericon* (F. Thomson), *Contributi allo studio delle collezioni agiografico-omiletiche in area slava* (M. Capaldo), *O bugarskom prevodu Nikonovih pandekata* (ruk. iz Jegerove zbirke br. 1) (J. Rusek), *Problem proučavanja »svetogorske« redakcije psaltira u južnoslovenskim rukopisima* (M. McRobert), *Očenaš u Sinajskom psaltiru* (F. V. Mareš), *Srpski služabnici XIV i XV veka* (D. Robinson), *»Sygnal Letters«, Abbreviations and Ligatures, and Segmentation as Analytical Tools for Manuscript Description, Experimental Data*. (E. Kocceva), *The Trebnik as a Source for Social History* (E. Levin), *Naslovi u stariim srpskim proznim rukopisima* (R. Marinković), *Srpskoslovenski prevod polemičkih traktata Jovana VI Kantakuzina protiv muhamedanaca i Jevreja* (bečki slovenski rukopis br. 34) (J. Reinhart).

Nekoliko referata bilo je o jezičnim pitanjima: *Napomene o srpskoslovenskom jeziku u nekim spomenicima iz južne Srbije druge polovine XVI veka* (A. Mladenović), *Praćenje pojava govornog jezika prilikom rada na opisu srpskih srednjovekovnih rukopisa* (Ljubica Štavljanin—Đorđević), *O složenom futuru u staroslovenskom jeziku* (J. Grković).

Nekoliko referata odnosilo se na iluminaciju slavenskih rukopisa: *Poreklo teratoloških inicijala u srpskim rukopisima iz XIII veka* (G. Babić—Đorđević), *Les Miniatures slaves du Sud à la fin du Moyen Age dans le contexte*

byzantin (S. Dufrenne), *Minijature vatompedskog četvoroevanđelja br. 937 i njihovi slikari* (V. Đurić), *Die Miniaturen des Münchener serbischen Psalters (Cod. Slav. Monac.) zur zweiten biblischen Ode. Ihre Struktur und Bedeutung* (R. Stichel), *Minijaturisti srpskih rukopisa XVII veka* (S. Petković).

Tri su referata bila posvećena grčkim tekstovima u slavenskim prijevodima: *Uporedna istraživanja strukture srpskih i grčkih mineja starijeg perioda* (T. Subotin—Golubović), *Grčki akti u srpskom prevodu* (M. Živojinović), *Nešto o odnosu crkvenoslavenskog teksta apostola i grčkog teksta* (D. E. Stefanović).

Tri su se referata ticala sv. Save: *Himnografski lik sv. Save* (M. Matejić), *O mogućnosti da je sv. Sava autor nomokanona* (D. Kalezić), *Prilog proučavanju prološkog žitija sv. Save* (R. Kovačević).

Po jedan je referat govorio o: spomenima srpskih svetaca u ruskoj crkvi: *Spomeni na srpske svetitelje u praksi bogoslužjenja u ruskoj crkvi* (B. Danilenko) i o simbolici svjetla i boja: *Simbolika svetla i boja u srpskoj srednjovekovnoj žitijnoj tradiciji* (W. Steinninger).

Samo po jedan referat odnosio se na glagoljske i latiničke rukopise: *Crkvenoslavenska jezična tradicija u hrvatskim latiničkim rukopisima* (D. Malić) i *Proučavanje hrvatskoglagoljskih rukopisa u poslijeratnom razdoblju* (A. Nazor).

Beogradska međunarodna konferencija o proučavanju srednjovekovnih južnoslovenskih rukopisa održavala se u svećanoj dvorani SANU i protjecala je u veoma lijepoj atmosferi s referatima i diskusijama na visokoj znanstvenoj razini. U Galeriji fresaka za sudionike konferencije izveo je Studijski hor

Muzikološkog instituta pod vodstvom akad. Dimitrija Stefanovića sjajan koncert srednjovjekovne glazbe. Poslije koncerta prikazan je dokumentarni

film o Hilandararu. Referate s konferencije objavit će SANU u Hilendarskom zborniku. Iduća hilendarska konferencija održat će se 1991. godine u Rimu.

A. N.

CRNOJEVIĆA ŠTAMPARIJA I STARO ŠTAMPARSTVO Cetinje 11-12. svibnja 1989.

Crnogorska akademija nauka i umjetnosti i Centralna narodna biblioteka »Đurđe Crnojević« organizirale su u Cetinju 11. i 12. svibnja 1989. znanstveni skup: *Crnojevića štamparija i staro štamparstvo*. To je jedna u nizu manifestacija kojima se Crna Gora priprema za 500. obljetnicu Crnojevića štamparije iz koje je 4. siječnja 1494. godine izašla prva knjiga: *Osmoglasnik prvoglasnik*. U referatima su se raspravljale pojedinosti vezane uglavnom uz Crnojevića štampariju i njezina izdanja: o pashalnim tablicama Đurđa Crnojevića (B. Mijanović), o dva prijepisa pashalije iz cetinjskog *Psaltira* u srbuljskim rukopisnim knjigama (D. Grbić), o rasprostranjenosti izdanja crnogorskih štampara 15. i 16. st. u Makedoniji i o štamparskoj djelatnosti Jakova iz Kamene Reke (M. Georgievski), o odjeku cetinjske štamparije u bugarskoj historiografiji (L. Čurčić) i u literaturi na njemačkom jeziku (F. Krause), o štamparu Makariju u rumunjskoj historiografiji (K. Olar), o svodnom katalogu izdanja Đurđa Crnojevića i Makarija (J. L. Nemirovski), o Ilarionu Ruvarcu i cetinjskoj štampariji (L. Čurčić), o jeziku prvih štampanih ćirilskih knjiga (A. Mladenović), posebice

o fonetskim crtama *Oktoiha prvoglasnika* (J. Grković), o značenju starih predgovora i pogovora za književnu historiju, koji su u cetinjskim izdanjima opširni (N. R. Sindik). Iznesena su zapažanja o ilustracijama *Oktoiha petoglasnika* (R. Vujičić), o ilustracijama srpske štampane knjige 15-17. stoljeća (S. Petković), o karakteristikama ilustriranja psaltira od 16. do 18. st. s posebnim osvrtom na prikaz kralja Davida (Z. Janc), o štamparskim znacima nekih naših starih štampara i njihovih štamparija (J. Milović). Dati su novi podaci o djelatnosti naših štampara latinskih knjiga iz 15. i 16. st. s posebnim osvrtom na rad Andrije Paltašića Kotoranina (D. Martinović). Jedan je referat govorio o značenju fototipskih izdanja u zaštiti knjižne kulturne baštine (D. Stamatović) i jedan o problemima hrvatskih glagoljskih inkunabula (A. Nazor). Na žalost, iz referata: *Prodiranje i širenje štamparskog umijeća na tlu Jugoslavije* (Z. Kulundžić) nije se moglo saznati ništa suvislo.

Referate s toga znanstvenoga skupa objavit će Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.

A. N.